

Prikazi, izvještaji, bilješke.

I. Kamo treba svrstati i kako prevesti Gen. 2. 3. i 4.?

O. fra M. Jakovljević.

Sva izdanja sv. Pisma povodeć se za običnom razdiobom Vulgate počimaju 2. gl. Geneze riječima: »Tako se dovrši...«, dok znanstvena izdanja 1.—3. r. pripajaju povijesti o stvaranju svijeta u 1. gl. Sasvim pravo. Ali učenjaci nijesu na čistu, kamo spada 4. r. 2. gl. On se daje vrlo lijepo razdvojiti: a) »Ellê thol^odhóth haššamáim v^ehaares b^ehibbareám« i b) »b^ejom ^{ca}soth Jhvh Elohim ^{eres} v^ešamáim«.

1. Kamo treba pripojiti Gen. 2, 4.?

Ogledajmo se najprije na razna mišljenja.

a) Svi katolički tumači, osim nekoliko novijih; svi stariji nekatolički i židovski osim r. Rašia; paraše u jevr. izdanjima i uobičajena izdanja sv. Pisma smatraju taj redak početkom pripovijedanja 2, 5. sl.

b) R. Raši (= R. Š. I. = Rabbi Šelomo ben Jisfaq, nazvan i »r. Jarchi«, 1040—1105); dobar dio racionalista a od katoličkih učenjaka o. V. Zapletal, r. sv. D. (»Der Schöpfungsbericht« 1911. str. 3. i sl) drže ga zaklopcem Gen. 1, 1—2, 3., te ga i spajaju s predašnjim.

c) Racionaliste ulomičari, prebirači jahvejskih i elohimskih dijelova, a od katoličkih učenjaka dr. A. Šanda (Moses und der Pentateuh, 1924. str. 133, 1.); o. P. Joüon D. I. (Gramaire de l'hébreu biblique § 143 b, moguće, da spada među gornje pod b) r. stavljaju taj redak, te 4 a pripajaju predašnjima, a 4 b slijedećima.

Ova dva (b i c) mišljenja pobija o. Hummelauer D. I. (Comm. in Gen. 1908. str. 123 i sl.), te im predbacuje s Keilom, da su nastala od pometene pameti s rasuđâ o postanku Geneze. Ne osvrćući se na ovu njegovu, već na običaj nabranjanja i njegovu sadržinu u Mojsijevu Petoknjižju, i pazeći na jezična pravila priklopimo ga tamo, kamo pravo i spada. Pri tome se ne ćemo ništa ogriješiti o nauk sv. Crkve.

a) Mojsijev način nabranjanja.

Mi ćemo nabasati na silu mjesta u Petoknjižju, gdje Mojsije nabraja pokoljenja, mjesta, časti, službe, govore, zapovijedi ili napomene. To on čini:

1. zavodeć govor na početku a) s »ellê tholedhoth«. Gen. 5, 1: (zê sefer th.); 6, 9.; 10, 1.; 11, 10., 27.; 25, 12., 19.; 36, 1. (i 36, 9.?); b) drugim riječima, kao »elle šemoth« »ellê raše...«; »ellê alufe...«; »eliê bene...«; »ellê hammelakim«; »ellê hammišpatim« i t. d. Gen. 36, 10., 15., 20., 31., 40.; Ex. 1, 1.; 6, 14., 16.; 20, 1.; 21, 1.; Num. 33, 1.; Dt. 1, 1.; 31, 1.

2. Zaklapajuć govor kao gore pod b). Gen. 10, 20., 31., 32.; 25, 16.; 36, 12., 30.; 46., 15., 18., 22., 25.; Lev. 11, 46.; 13, 59.; 15, 32.; Num. u 26. gl. preko 15 puta.

3. Počimajući i završujući nabranje s »ellê...«. Gen. 10, 1. i 32.; 36, 1 i 9 (?) 36, 10 i 19, 29 i 30. U Lev., Num. i Dt. počesto.

Poredimo li ova mjesta, dolazimo do toga: a) da samo na jednome mjestu završuje s »ellê th...« (Gen. 36, 9.), a i to je dvojbena. No zato imamo u Gen. jedanput »thol.« uklopljeno (10, 32.). b) Da vrlo često završuje nabranje s »elle« ili »zoth«, c) Ili počeo ili završio; otvorio ili zaklopio pripovijedanje s »elle«, »zê«, »zoth«, uvijek sadržaj odgovara svemu, što je izrečeno tima riječima. Tako »tholedhoth« nabraja rodove; »šemoth« imena i t. d. Jedino se može prigovoriti ovome s Gen. 6, 9. i 25, 19., gdje da nema rodoslovlja prema »ellê tholedhoth«. — Ne bih rekao, jer 6, 9. napomenuvši iza »elle...« Noahove vrline, odmah nabraja njegove sinove, a onda prelazi na njegove udese. Tako i 25, 19. izvodi rodoslovlje Izakovo i kako su mu rođeni sinovi. Mora dakle biti nabranje onoga o čemu je napomenuto s »elle...« i slično.

Ako dakle 2, 4 a otvara pripovijedanje, onda mora nastaviti onim, što je napomenuto, t. j. haššamaim. i haares. = rodovima neba i zemlje. Ali od 4 b mimogred spomenuv nebo (šamaim) dalje ni probijeliti o njemu! Inače bi metnuo samo: »elle tholedhoth haares behibbaráh...«. Kako je ipak napomenuo tholedhoth = rodove neba i zemlje, tražimo, koji su to i gdje o njima govori.

Što znači u Mojs. Petoknjižju »tholedhoth«? Rodove, i to a) ljudske = pokoljenja i potomstva; b) brojeć ih nastavlja o udesu tih rodova i c) samo ovde ono što pripada zemlji i nebu, jer ili od njih potječe (živa bića na zemlji) ili njima pripadaju, kao zvijezde nebu. U 4 a dakle tholedhoth su isto što i »kol sebaam« = haššamaim vehhares, — vojske njihove = neba i zemlje, Gen. 2, 1. A vojska neba (sebâ haššamaim) jesu zvijezde; zemlje pak bilje, životinje i ljudi.

O tim vojskama (= tholedhoth-u) = rodovima govor je u Gen. 1, 1—2, 3. Dakle i 4 a tamo pripada.

b) Ovo traže i jezična pravila.

Dvoje upada u oči kod 4 a i b. 1. 4 a ima član uz šamaim i eres, a 4 b nema; 2. 4 a: »haššamaim vahaares«, 4 b: »eres vešamaim« = nagla zamjena riječi. Ovo se da opravdati, ali ispuštanje člana u istoj rečenici, ovisnoj o prvoj i s njom tijesno spojenoj, ne da se opravdati.

Da govor teče o imenicama bez člana, lako je dopustiti, ali je pravilo, da član poslije pristupa, a ne, da otstupa. Tu ne koristi pozivati se na 4, 1. i 25.; 4, 17 i 21. Kod prvoga primjera pripovijedanje je o Adamu (lično ime!) prekinuto poviješću Kajinovaca, a 4, 17 i 21. je pogreška pri označivanju samoglasa. Ne zaboravimo, da lično ime A d a m dolazi s članom i bez njega. A tako i naziv »adam« = čovjek. — Zato je mjesto 4 a uz 2, 3., a 4 b uz 2, 5.

2. Kako treba prevesti Gen. 2, 3 i 4.?

Najprije svršimo s Gen. 2, 3. U jevrejskom glasi: a) »Vajjebarek Elohim ethjom haššebici, b) vajjekadeš othó, ki bo šabáith mikkól melaktó, c) ašér b a r á Elohim l a c a s o t h«. Dvije riječi podvukoh, jer malo koji noviji prevodioc ide za starim prevodima.

Vulgata ne prevodi »Elohim« u a), naravno, da ga ne ćemo naći ni u njenim prevodima. Onkelosov Targum ga meće obično »jj« = Jhoh (Adonái), a samo 1, 27. »Elahin«.

c) prevode: LXX: »αὐτὸν ἠρξάτο ὁ θεὸς ποιῆσαι«. Onkelos: »di bora jj lemebad«. Vlg.: »quod creavit Deus ut faceret«, — Allioli: »das Gott schuf um es zu machen«.

Noviji: o. Zapletal (Der Schöpf. bericht) »Das er (Gott) geschaffen und gemacht hat«. Čebušnik: »što ga Bog stvorio učini«. Daničić: »koja učini«. — Jesu li ovi prevodi opravdani i jesu li dorasli starim prevodima? Odgovorit će noviji: pa stari su prevodi ropski, te se mogu tako dovesti u sklad s našim prevodima. Na ovo će nam pravo odgovoriti poraba predloga »le« uz infinitive i značenje »bará« ovde.

a) »Le« je predlog smjera, te ima dosta zajedničkog s »el«. Uz infinitive označuje: naum, smjer, predmet, silu i dužnost; dalje: ekolnosti radnje, a konačno i nastavak radnje. Dobar dio primjera ovog zadnjeg dade se svesti i protumačiti namjernom ili okolnostnom radnjom. — Ges. - Kautzsch 114 f — p; Joüon, 124, g — q. Mi bismo morali uvijek prevoditi infinitiv s »le« rečenicama sa da, dok, i sličnima, ili participom. Tu mnogo stoji do predikata, na koji se oslanja infinitiv s »le«. Zato vidimo, šta ovde može značiti »bará«.

LXX prevode taj glagol: ποιέω, κτιζω, a pas. γιγνομαι. No ovako prevode i ásâ = učiniti, a to prevode, gdje bi stajalo »ἔρδειν«, a ovaj glagol ima isto značenje kao i ἀρχω u med. Ne prevode dakle »bara« = ἠρξάτο, jer su tobože čitali »ašer bará Elohim rešith (ili merešith) mj. la'asoth, kao što o. Hummelauer misli i

kritički lijepim razlozima dokazuje. Učenom bibliku je izmaklo, da bi LXX tada prevela: *ὁ ἐποίησα διὰ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς* (ili *ἐν ἀρχῇ* = *ἀρχῆν*). Ne; LXX kao i Sirah 5, 14 (Vlg. i LXX 5, 17., ali ne prevode »bará«) »bara« uzimaju sa značenjem: odrediti, stvoriti u pameti; odlučiti. Takovo značenje imamo Iz. 45, 8.: »Rosite nebesa odozgor, i nek oblaci dažde pravdom: neka se zemlja otvori, i neka rodi spasom, te da zajedno nikne pravda; ja Jhvh to odredih!« »ani Jhvh berathiv = stvorih to!«).

U 4a usudio bih se reći, da predlog »be« uz hibbarám može značiti: prema, kao i »le«. Uz imenice ima češće takovo značenje, ali uz glagole za to ne znaju ni gramatici ni riječnici. Samo Ges.-Kautzsch 114, q veli: »behibbar'ám = als sie geschaffen wurden (eig. bei ihrem Gaschaffen — Werden).« Vrlo bi pristajalo, kad bi se prevelo: »prema njihovu stvaranju = kako su bili stvoreni«. Iznosim, što mislim, ali ne tvrdim.

Prevod I. Gen. 1, 1—2, 3. pripojiv 4a.:

2, 3. I blagoslovi Bog sedmi dan i posveti ga, jer na nj počinu od svega djela svoga, što ga je bio odredio, da učini.¹ 4. To su rodovi neba i zemlje, kad su (kako su) bili stvoreni.

2, 4b: Kad je Bog bio načinio¹ zemlju i nebo, 5 još nikakva poljskog rašća nije bilo...

*

Ovako svrstavanje i prevod odgovara više i sadržini i pravilima jevrejskoga govora.

Rukopisi Don Antuna Terzanovića.

Don Krsto Stošić.

Pretražujući knjige pok. šibenskog prepozita Don Bate Šizgorića namjerio sam se na tri rukopisa Don Antuna Terzanovića (Trcanovića). Dosada nije poznato, da se on bavio knjigom, pa ću se malo osvrnuti na nj i njegove rukopise.

Nalazim u župskim maticama u Rogoznici (šib. biskupije), krasnom zelenom otočiću, da je Terzanović u njima pisao od 7. XII. 1704. do konca 1713., a kasnije opet od 4. II. 1726. do 5. XI. 1732., ovoga puta kao »parochus Pre Antonius Terzanovich, mansionarius cathedralis Sibenicensis ac parochus ecclesiae S. Mariae Assumptionis villae Rogoznicae.« Dakle Antun se vratio na istu župu, ali je ostao i dalje manzionar, t. j. koralni vikar u Šibeniku. Bit će da se pod starost iznemogao povratio u svoj grad (gdje i danas ima Terzanovića) i tu umro. Nažalost nema matica, koje bi nam kazale datum njegove smrti.

¹ „učinio i načinio“ može se prevesti bolje: stvorio.